

Dezső LÁSZLÓ

O NOUĂ ORIENTARE ARDELEANĂ

Viabilitatea unei comunități etnice nu depinde în ultimă instanță de numărul componentilor sau de cantitatea de bunuri materiale pe care le posedă, ci de unitatea, puritatea și forța extensivă a conștiinței sale naționale. Popoare mici trăind în circumstanțe dintre cele mai vitrege, rămase în urmă din punct de vedere economic se pot menține cu o miraculoasă tenacitate sub bolta protectoare a unei conștiințe naționale viguroase.

Cu cât mai mică este o colectivitate etnică, cu atât mai tare este ea expusă primejdiei de a nu-și putea coordona, în cadrul propriei sale unități vitale, pe baza unor linii directoare sigure și clare, pornind dintr-un singur centru, factorii vieții sale comunitare. Moartea popoarelor mici e cauzată tocmai de pierderea reperelor, a capacității de orientare printre diversele fenomene ale vieții. Orientarea internă unitară, sigură și respectată ca o autoritate, trebuie însă să se îngemăneze cu o orientare externă la fel de viguroasă. Comunitățile etnice mici n-au cătuși de puțin posibilitatea de a influența decisiv viața altor comunități, în schimb cu atât mai viguros asaltează alte comunități și mari curente spirituale conștiința popoarelor mici.

I

În cei douăzeci de ani minoritari de după primul război mondial, în viața maghiarimii transilvănene au existat două mari orientări spirituale. În centrul fiecăreia s-au aflat bărbați dăruți cu profundă conștiință istorică și cuget neîntinat.

Poate că nu vom greși spunând că cea dintâi orientare, primul reper minoritar al maghiarimii ardeleni l-a constituit manifestul publicat în 1921 de Károly Kós, István Zágoni și Árpád Paál cu titlul *Kiáltó szó* [Glasul care strigă]. Acest manifest a introdus și a declanșat toate activitățile maghiarimii ardeleni incluse în cadrul statal al României. Pe urmele sale se dezvoltă cu tot mai multă vigoare noua literatură maghiară ardeleană, care trezește cu o forță uriașă conștiința istorică ardeleană mocnind în adâncul simțirii. Această trezire a spiritului ardelean a umplut de o mare încredere în sine, de nemăsurată încredere în puterile proprii inteligența dotată cu suficientă luciditate a comunității noastre etnice aflate la un început de drum plin de teribile nesiguranțe. De la o zi la alta se trezesc la viață instituțiile noastre cuprinse de amorțeală și iau naștere noile colective de muncă, fundamentale în viața minorității noastre. Acel nemărginit idealism ce respira din ope-

rele scriitorilor și savanților noștri din primii ani de existență minoritară a însemnat un veritabil ir vindecător pentru maghiarii ardeleni atât de marcați de ororile războiului mondial. Ne gândim și astăzi la această primă epocă eroică a vieții spirituale maghiare transilvănene cu nostalgia cu care îți aduci aminte doar de prima iubire.

Au trecut însă anii și ceața binefăcătoare a idealismului perioadei imediat următoare războiului a început să se destrame și a trebuit să ne dăm seama cu tot mai multă limpezime că războiul mondial nu fusese decât simptomul decisiv al unei crize umane universale, mai adânci decât toate cele de până atunci. Omul *idealist* s-a transformat într-un *critic* tot mai intolerant.

Cel de-al doilea reper în orientarea vieții noastre minoritare îl constituie două cărți ale lui Sándor Makkai: *Magyar fa sorsa* [Soarta copacului maghiar] și *Magunk revíziója* [Autorevizuirea noastră] din 1927 și, respectiv, 1931; ele au pregătit și au inițiat o nouă direcție în viața noastră spirituală. Cea dintâi vizează rădăcinile istorice ale crizei maghiare de după război, iar cea de-a doua cauzele crizei morale și spirituale care mocnea în adâncul nostru. Datorită acestor două cărți și unor opere înrudite cu ele, între care se remarcă *Az ifjúság válsága* [Criza tineretului] de Lajos Imre[1], s-a vădit dintr-o dată că întreaga noastră existență minoritară și umană era zdruncinată în fundamentele sale și trebuia reconstruită din temelii. Această nouă orientare critică a avut un ecou tot atât de profund ca și prima. Ecoul cel mai pur l-au produs în această privință mișcările în plină evoluție ale tineretului maghiar din Ardeal. Dar acest foarte pur ecou ardelean era tot mai mult tulburat și de cacofonia marxiștilor încredințați de iminența izbucnirii revoluției mondiale: ei vedeau în criza umană universală și maghiară, dezvăluită de o critică bazată pe o profundă conștiință istorică și responsabilitate creștină, justificarea propriilor idei.

Primul veto față de această critică măcinătoare de sine a fost pronunțat de Sándor Reményik[2] în articolul intitulat *Nemzeti önkritika vagy szellemi mazochizmus* [Autocritică națională sau masochism spiritual], apărut în numărul din primăvara anului 1931 al revistei „Pásztortűz”. Marele poet își exprimă temerea că autocritica noastră națională a devenit scop în sine și a uitat că și ea trebuie să participe la edificarea națiunii. El evocă exemplul celui mai mare spirit autocritic al nostru, Széchenyi, care, după cele mai drastice opere autocritice maghiare, *Hitel*, *Világ* și *Stádium*, a scris marea autoapărare a maghiarimii: *Ein Blick*[3].

De pe marginea abisului crizei umane universale, conturat de criticile interne și prezentările cu tonalitate pesimistă, instinctul îi îndemna pe oameni să se refugieze tot mai mult în adăpostul celei mai firești comunități umane: în tranșeele *vieții naționale*. Dacă nu s-ar fi întâmplat așa, în mai multe țări ale lumii ar fi devenit inevitabilă izbucnirea revoluției comuniste. Regăsind comunitatea națională, omul european reconsideră ideea națională: în locul *sentimentului* național el așează *conștiința* națională, în locul *crizei* naționale *realitatea* valorilor naționale și în locul *claselor* sociale *comunitatea națională* unitară.

Noi, maghiarii din Ardeal, ne-am dat seama mai ales prin intermediul însemnărilor de călătorie ale lui László Németh[4] și *Nem lehet* [Nu se poate] de Sándor Makkai că nu puteam rămâne în starea aceea de risipire, dezorganizare, sfâșiată de dușmăni, de zbatere în mii și mii de fragmente separate în care ne găsisese formularea noii idei naționale. Noi nu ne putem încrede în acea conștiință idealistă care a fost singurul nostru leac în anii de după război și nu ne putem pune încrederea nici în acea conștiință critică mai nouă al cărei vânt tăios ne-a dezbrăcat până la piele și ne-a dezvelit toate murdăriile și toate rănilile. Dincolo de toată poezia morții și critica dizolvantă, avem nevoie de o reorganizare internă a forțelor determinată de o direcție nouă, unitară, conținând valori pozitive și tinzând spre universalitate, și de o nouă conștiință a demnității umane – dacă vrem să ne punem iar pe picioare.

Trebuie s-o spunem cu toată tăria că maghiarimea din Transilvania are nevoie de o nouă orientare internă și externă, căci dacă scapă momentul unei asemenea orientări, furtuna istoriei se va abate asupra-i cu cele mai primejdioase distrugereri. Când popoarele cele mai mari ale lumii își organizează cu tot mai multă forță în jurul unei singure axe organismele comunitare ce gravitau până de curând în jurul unor centre diferite și-și clarifică, pentru ele înșile și în fața lumii întregi, vocația istorică, atunci o mână de oameni, colectivitatea etnică a maghiarimii ardeleni, nu-și poate permite să rămână așa cum se află azi: golașă, șovăitoare, sfâșiată de dușmăni interne, deziluzionată și nemaicrezând în vocația sa, în valorile sale, în conducătorii săi, în marile sale creații comune.

Trebuie să ne întrebăm cu sinceritate dacă această nouă orientare mai sus schițată nu înseamnă oare abandonarea conștiinței naționale critice, nu le dă oare dreptate aceluia care i-au stat împotriva de la bun început? La această întrebare răspundem cu un *nu* hotărât. Căci noua orientare nu e renegarea, ci continuarea organică a ideilor scoase la lumină de autocritica națională. Noi nu oferim o justificare modului de gândire al aceluia care în decursul ultimilor douăzeci de ani au rămas la orientarea pe care au adus-o cu ei încă *dinainte* de războiul mondial. În ultimele decenii concepția omnirii despre cele mai decisive fapte ale existenței umane: despre muncă, națiune, stat, cultură, societate, religie s-a modificat radical. Această modificare de concepții a fost provocată tocmai de teribila critică a ultimelor decenii, azi lucrarea începută de această critică trebuie continuată: e nevoie să se treacă la construcție tocmai cu materialul extras și modelat de noua critică. Noi trebuie să menținem curate izvoarele iscate de spiritele critice care ne-au precedat și să le adunăm apele ce mână roata morii, ce udă grădinile în canale dătătoare de viață.

Noi nu vrem să fim continuatorii vechii maghiarimi, ci, pe ruinele acesteia, să *construim* noua maghiarime.

II

În timp ce conștiința maghiară ardeleană idealistă și cea critică au reprezentat orientări noi nu numai în viața spirituală maghiară din Transilvania, ci și în aceea a maghiarimii în ansamblu, sau, în orice caz, au contribuit în măsură decisivă la conturarea noii orientări maghiare în general, în ultimii ani suntem nevoiți să constatăm că Transilvania are tot mai puține de spus în ceea ce privește maghiarimea universală. Mai mult, dinspre maghiarimea aceea s-au formulat despre noi două critici extrem de acide, dezvăluindu-ne fără menajamente neputința. Azi Ardealul trece tot mai puțin drept marea rezervă de forțe a spiritualității maghiare: mai mult ne plâng de milă decât ne iubesc, mai mult ne acuză decât să ne ia apărarea. Acest trist fundal întunecat conturează încă mai pronunțat însemnătatea generală a orientării ardelene în contextul întregii vieți spirituale maghiare. Ultima parte a trilogiei lui Gyula Szekfű, *Három nemzedék* [Trei generații], vorbește cu forță zguduitoare despre terifiantele antinomii ale vieții maghiare, în condițiile cărora nu poate lua naștere viața maghiară nouă, sintetică, sănătoasă[5]. Groaznica tragedie a vieții maghiare contemporane e că, în absența unei unice forțe propulsoare unanim acceptate, cele mai valoroase forțe ce alcătuiesc viața națiunii se întorc unele împotriva altora, se frânează reciproc.

În viața maghiară din Transilvania trebuie să vorbim nu atât de confruntarea de forțe, cât mai degrabă de absența unității organice interne a factorilor de viață răspândiți în diverse direcții, în diverse sfere de activitate. Avantajul situației din Ardeal constă în aceea că de aici se poate ajunge mai ușor la crearea acelei atât de necesare, urgente și posibile *sinteze maghiare*. Dacă, prin intermediul noii orientări, a cărei vreme a sosit, maghiarimea transilvăneană ajunge la noua sinteză a forțelor maghiare ardelene, va aduce prin acest pas spiritualității maghiare în totalitate un serviciu tot pe-atâta de exemplar pe cât a adus prin întreținerea idealismului național și exprimarea autocriticii naționale.

Ce uriașă nouă sarcină se află în fața maghiarimii minoritare: în cadrul statului român, în condițiile posibilităților oferite și legal asigurate de către stat, trebuie să creeze comunitatea etnică organică a maghiarilor ce aparțin de ea; trebuie să adune în raza unei forțe vitale emanate de o unică autoritate spirituală activitatea până de curând paralelă sau divergentă a instituțiilor noastre; trebuie să organizeze alăturându-le sau situându-le piramidal, după importanță, diversele colectivități lucrative care alcătuiesc viața noastră comunitară. Și deasupra acestei organizări interne, trebuie să înalțe, ca pe o puternică boltă de apărare, structura de oțel a noii conștiințe maghiare ardelene. Trebuie să aibă o mare forță vitală acea comunitate etnică care, în condiții atât de grele, îndrăznește și poate să-și propună un obiectiv de asemenea importantă. Traducerea în viață a acestor îndatoriri covârșitoare e o necesitate atât de cotidiană iar prin realizarea lor nevoile existențiale primordiale ale atâtor oameni își găsesc rezolvarea încât nu ne este îngăduit să ne îndoim nici măcar o clipă de posibilitatea realizării unei astfel de noi sinteze.

III

Trebuie să constatăm cu sinceritate că noua orientare maghiară ardeleană a devenit necesară datorită în primul rând și în modul cel mai decisiv apariției și expansiunii *noii idei naționale totale și integrale*. Expansiunea acestei idei a remodelat întreaga structură internă a țării noastre și a creat o nouă situație și noi posibilități de organizare pentru maghiarimea ardeleană. Noua idee națională, ca nou spirit universal sau curent spiritual, s-a răspândit în toate colțurile lumii și a exercitat o influență imensă până și asupra celui mai mare adversar al său: comunismul. Una din cauzele dezorientării care a marcat comunitatea noastră etnică minoritară în vremea din urmă trebuie căutată în faptul că încă n-am îndrăznit să ne confruntăm sincer, deschis cu însemnătatea noii orientări naționale și să abordăm relația noastră cu aceasta. Valoarea cea mai universală a zestreii noastre spirituale, transilvanismul sau ideea ardeleană, s-a văzut supusă tocmai din partea acestei idei naționale celor mai grave acuze. În vremea din urmă s-a afirmat deja și în mod deschis că ideea ardeleană ar fi o concepție atât de liberală și umanistă încât e absolut nepotrivită pentru apărarea valorilor naționale și, astfel, asumarea ei conștientă reprezintă o opoziție deschisă față de ideea națională.

Convingerea noastră de principiu este că noua orientare ardeleană nu trebuie să fie una absolut nouă, ci continuarea a ceea ce s-a manifestat până acum prin idealism și spirit autocritic în conștiința de sine. Iar așa-numitul transilvanism a constituit axul central al acestei conștiințe. Problema fundamentală a noii noastre orientări nu poate fi alta așadar decât raportul reciproc dintre spiritul ardelean și noua idee națională.

Acum nu mă opresc decât asupra implicațiilor transilvanismului în ceea ce privește valorile naționale și relațiile reciproce dintre națiuni. De altfel, esența ideii ardelenice se constituie chiar în jurul acestor două probleme. Eu înțeleg prin transilvanism, pe de o parte, *în opoziție cu umanismul* generalizant, internaționalist, negând specificitățile naționale, apărarea, cultivarea și dezvoltarea conștientă, curajoasă și responsabilă a valorilor naționale spirituale și fizice; pe de altă parte, împotriva *șovinismului național* exclusivist, negând dreptul la existență a tuturor celorlalte națiuni, apărarea și cultivarea valorilor individuale și universale umane ale componentelor națiunii. Pe scurt: prezervarea conștientă a esenței mele naționale și, în fața atacurilor îndreptate împotriva esenței mele naționale, apărarea esenței mele umane. Prețul acestui comportament cu dublă valență e ca nici eu, la rândul meu, să nu-i ofensez, să nu-i disprețuiesc pe cei de altă esență națională, să nu vreau să-mi însușesc cu forța valorile naționale spirituale și fizice ale altora.

Noi, așadar, nu putem accepta componenta agresivă a noii idei naționale, aceea care refuză dreptul la existență a tuturor celorlalte națiuni sau, în orice caz, cultivă o permanentă amenințare în această privință. Crearea în jurul nostru a unei atmosfere pe cât posibil mai liniștite constituie pentru noi o condiție existențială și o necesitate vitală. În schimb, sub influența noii

idei naționale ne luăm încă mai în serios propriile noastre fundamente și valori naționale.

Noua idee națională extrage esența națională din spațiul percepțiilor și sentimentelor și o transformă într-o responsabilitate nouă în toate privințele; sprijină conceptul de națiune culturală pe realitatea națiunii fizice; se referă la individul aparținând națiunii nu ca la un om pur și simplu, ci ca la un om cu o îndeletnicire specială; în cadrul națiunii desființează clasele sociale și partidele politice; și întru conștiința națională și slujirea națiunii vrea să creeze un popor monolitic. Realizarea în viață a acestei idei naționale noi devine posibilă de cele mai multe ori prin intermediul dictaturii politice. Necesitatea acestei dictaturi decurge din aceea că există foarte puțini oameni dispuși să recunoască dreptul de imixtiune totală a statului în probleme ale vieții personale de asemenea importanță ca religia, căsătoria, locul de muncă, satisfacerea nevoilor culturale, educația și, pe de altă parte, nu toată lumea este dispusă să recunoască că viața națională conștientă trebuie să presupună în același timp și renunțarea forțată la anumite valori ale culturii umane universale.

Este evident că, în ceea ce o privește, o comunitate etnică minoritară nu poate accepta de-a dreptul și necondiționat ca pe o nouă orientare această nouă idee națională. Înainte de toate, nu dispune de dictatura politică absolut necesară traducerii sale în viață, dar, dincolo de aceasta, o minoritate, care trebuie să protejeze posibilitățile de viață individuale ale membrilor săi în fața diferitelor influențe ale poporului constituent de stat, nu poate spori ea însăși limitările manifestărilor vitale individuale ale membrilor săi. Aceasta ar conduce la o și mai mare depreciere a demnității personale și conștiinței demnității umane deteriorate și slăbite și altfel în condițiile existenței minoritare.

Sigur este că și noi avem nevoie de asemenea autorități cu pondere decisivă, care să reunească și să îndemne la necesara organizare a muncii structura vitală răvășită a comunității noastre etnice minoritare. Această autoritate însă, în viața fiecărei comunități etnice minoritare, poate fi numai spirituală și morală. Aceasta nu înseamnă însă ca comunitatea etnică minoritară însăși să nu-și susțină autoritatea morală și să n-o întărească și cu forțe materiale și fizice. O comunitate etnică minoritară organizată din punct de vedere spiritual și economic poate recurge față de cei ce nu se supun poruncilor morale majore chiar și la retragerea sprijinului fizic și juridic.

În viața minoritară forul moral decisiv trebuie să fie reprezentat de două comunități: cea a bisericilor și cea a familiei.

Noua idee națională face toate eforturile spre a priva *biserica* de rolul său de ultimă instanță în problemele vieții personale și comunitare. Dar esența cea mai profundă a bisericii constă în aceea de a judeca liber și independent, în lumina Cuvântului care stă deasupra istoriei, toate faptele vieții personale și comunitare. Prin această libertate și autoritate a lucrării sale poate ea trezi și menține în oameni responsabilitatea morală, adevărata iubire dezin-

teresată și concepția slujirii celorlalți – indispensabile în viața comunitară. Din punctul de vedere al oricărei comunități, un om este cu atât mai valoros cu cât acționează nu sub imperiul constrângerilor și disciplinei comunitare exterioare, ci sub acela al iubirii și responsabilității umane. Noi trebuie să facem în viața minoritară totul spre a putea vedea în bisericile noastre forurile noastre morale supreme. Nu ne străduim, aşadar, să atragem bisericile în aria problemelor economice, politice și sociale ale vieții cotidiene, ci mult mai mult pentru a le asigura cât mai deplin lucrarea lor de propovăduire a Cuvântului, de îngrijire sufletească și educativă. Nu vrem aşadar să creăm un fel de nouă biserică națională imposibil de hibridă care să nu poată dispune de o autoritate de ultimă instanță. Aplicarea ideii noastre înseamnă întărirea bisericilor întru vocația lor specifică, dar asta nu exclude, ba chiar asigură colaborarea lor în ceea ce privește marile probleme ale vieții publice. Chiar dacă bisericile nu pot fi una întru crezul lor specific, ele trebuie să fie una în dovedirea punerii crezului lor specific în slujba specifică a popoului, în lupta lor împotriva păcatelor, mizeriei, bolilor, sărăciei comunității.

Cealaltă autoritate morală a comunității noastre este *familia*. Existența minoritară înseamnă o viață comunitară reprimată, strict condiționată în anumite privințe. Cea mai sănătoasă contrabalansare a acestei reprimări și constrângeri trebuie să aibă loc în familie. Numeroase prilejuri ale formării conștiințelor și educației se retrag în cadrul familiei. Aceste comunități trebuie să ne pregătească copiii pentru viața comunitară mai largă, plină de renunțări, de sacrificii cu valoare de reciprocitate. Dar familia poate săvârși această muncă doar dacă capul familiei are o autoritate decisivă, precum și forța spirituală și putința materială necesare. Comunitatea minoritară care trebuie pusă cel mai urgent pe picioare este familia. Dacă comunitățile noastre familiale nu au un serios spirit național, dacă nu se practică în cadrul lor o serioasă viață morală, dacă se pierde autoritatea părinților iar copiii nu sunt învățați întru sprijin și dragoste reciproce, orice altă lucrare comunitară va fi lipsită de roade și se va mișca într-un spațiu vid.

Noua idee națională ne aduce cea nouă, indispensabil de importantă recunoaștere că noi nu ne mai putem gândi la oamenii care alcătuiesc împreună cu noi o comunitate etnică făcând abstracție de sfera lor vitală și de condițiile lor existențiale. Noi, în cadrul vieții naționale, trebuie să recunoaștem extrem de conștient nevoile comune și identice ale tovarășilor noștri de soartă de același gen și aceeași îndeletnicire. Nu vom putea organiza nicidecum noua comunitate etnică maghiară până ce nu vom cunoaște în cadrul problemei minoritare problemele specifice, profesionale ale argaților, agricultorilor, muncitorilor, meseriașilor, comercianților, intelectualilor care formează comunitatea minoritară. Proiectele și eforturile noastre organizatorice de până acum au vizat atât de unilateral doar anumite straturi ale societății din cauză că comunitatea noastră națională nu numai că n-a avut forța, dar n-a avut nici exigența față de sine însăși de a îndrăzni să se preocupe în profunzime și eficace de adevăratele probleme de viață ale fiecărui grup care face

parte din ea. Azi se vede foarte clar că membrii unei comunități etnice migrează spre o altă comunitate etnică atunci când își pot realiza în condiții economice mai favorabile viața lor personală. Pe de altă parte însă, devine tot mai evident că concepția rasială în expansiune, apărarea purității rasei va pune stavilă asimilărilor și fiecă neam va fi obligat să asigure în cadrul propriei națiuni și condiții economice pentru indivizii săi.

În zilele noastre este la modă să se vorbească despre degradingolada, totala decădere, incapacitatea de a conduce ale *clasei de mijloc* sau intelighenției. Ceea ce e sigur este că intelighenția resimte cel mai acut fiecă schimbare istorică, căci viața ei e cea mai îndepărtată de natura imuabilă; în viața noastră minoritară tocmai marile mase ale intelighenției și-au pierdut în cea mai mare măsură baza existențială care le asigura traiul de zi cu zi. Toate acestea nu înseamnă însă că acea parte a intelighenției care a rămas acasă nu s-ar ridica tot mai conștient la nivelul recunoașterii vocației sale din prezent. Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că în ultimele decenii elementele intelighenției crescute deja în condiții minoritare, lămurite în privința condițiilor și îndatoririlor prezente, preiau în tot mai multe cazuri rolul de îndrumare a vieții minoritare. La nivelul actual al vieții statale și sociale, nici agricultorii, nici muncitorii nu pot să-și apere adevăratele interese fără a recurge la serviciile intelighenției. Educația poporului nostru în ansamblu, instruirea sa economică, asigurarea condițiilor de sănătate fac necesară angajarea în activitate a tot mai multor oameni. Strângerea, decantarea, trierea, clasificarea valorilor culturii noastre populare necesită iarăși serviciile așa-numitei intelighenții.

Noua idee națională, în ciuda faptului că îndreaptă cu cea mai mare fermitate atenția asupra condițiilor externe ale indivizilor care constituie națiunea și insistă în mod deosebit asupra comunității de muncă a celor ce aparțin națiunii, luptă cu deosebit succes împotriva *conștiinței de clasă*. Ea vrea să ajungă la societatea fără clase nu prin preluarea puterii de către proletariat, ci prin realizarea unității naționale. Noi putem spune într-adevăr fără nici o rețineră că marea masă a maghiarimii minoritare, independent de profesie și de studii, se află aproape la același nivel economic. Avem tot dreptul și toată îndreptățirea să numim această societate din care clasele au dispărut cu numele ei adevărat: comunitatea etnică maghiară din România.

Noua societate minoritară recunoaște un singur etalon în cadrul ei însăși și acest etalon nu e decât munca spirituală și fizică depusă în folosul comunității. Numai împlinirea valorică a acestui etalon poate ridica pe cineva dintre ceilalți și ne poate înălța deasupra-ne în calitate de conducători.

Noua comunitate națională înseamnă în același timp și comunitatea *sufletului și pâinii*. Noi nutrim încă oarecari rețineri în a proceda la o legătură organică între esența națională percepută până acum exclusiv ca o realitate sufletească, sentimentală, și realitatea mânăjită de noroi și de sânge a pâinii procurate cu sudoarea frunții. În zilele noastre însă această relație nu mai poate fi evitată. Azi nu e de ajuns să vorbești de sentimente naționale, con-

știință națională, limbă și cultură națională, un veritabil conducător popular nu poate fi decât acela care se îngrijește și de pâinea poporului. Acolo unde sufletul național și pâinea națională se află într-o legătură organică se întărește conștiința națională și sporește și pâinea națiunii.

IV

Destinul minoritar implică atâta nesiguranță din cauză că n-are *analogii* și *simboluri* strălucitoare, exprimând o conștiință națională unitară și fiind un permanent memento în acest sens. Conștiința idealismului ardelean a făcut demersuri decise în a crea din trecutul nostru și din operele vieții noastre spirituale analogii care să ne deslușească situația în care ne aflăm și simboluri prin forța cărora să ne ridicăm deasupra situației. Din păcate, epoca critică a arătat tocmai cât de fără analogii, cât de fără pereche de dificilă e soarta noastră și, ceea ce e încă și mai regretabil, critica distructivă care a proliferat în umbra spiritului critic a discreditat în ochii maselor o parte a simbolurilor noastre spirituale care se bucuraseră până atunci de respect.

Chestiunea finală a noii noastre orientări e strângerea laolaltă, conștientizarea și situarea deasupra și în fața noastră a tuturor simbolurilor și analogiilor posibile. Cadrul cel mai propice pentru descoperirea analogiilor e studierea conștientă a trecutului, a istoriei Transilvaniei, a istoriei popoarelor care au trăit în condiții minoritare și punerea lor în lumina problemelor vitale decisive ale destinului nostru specific. Nu ne este îngăduit să nu observăm cu câtă vigoare instinctivă și determinare conștientă își îndreaptă azi atenția inteligența noastră mai tânără către viața micilor popoare nord-europene. Istoria și viața finlandezilor înrudiți, ale danezilor, olandezilor, estonienilor seamănă în multe privințe cu viața noastră. Ce întăritoare e pentru noi recunoașterea felului cum aceste popoare mici au știut să-și preserveze, prin salvarea conștiinței lor naționale, a culturii lor, întreaga ființă etnică, și cum știu să-și pună resursele economice relativ reduse în slujba unui mare reviriment economic.

Noi putem și trebuie să aflăm simbolurile care să ne exprime cu o mare forță sugestivă conștiința, spiritualitatea specifică înainte de toate printre manifestările vitale ale cultelor noastre, în paginile istoriei, în marile opere ale literaturii ardelenice, printre valorile conștient cultivate și întreținute ale artei noastre populare. În interesul respectului conștient și generalizat al acestor simboluri, trebuie să inițiem o mișcare culturală. Respectul față de noile noastre simboluri ne poate îndemna la o nouă solidaritate și ne poate menține laolaltă în cadrul comunității.

Aceste câteva gânduri așternute pe hârtie reprezintă raportul unui avangard spiritual ardelean neostoit într-o veghere despre cele văzute în cuprinsul în care comunitatea noastră etnică își poartă lupta pe viață și pe moarte.

Unele din ideile formulate aici se cer confirmate, dezvoltate. Cu bucurie îndrăznesc să afirm că această informare conține cu prisosință și idei care au încolțit deja, ba chiar au și răsărit în inimile tuturor maghiarilor ardeleni. Verbele acestei noi orientări și poruncile ce decurg din acestea vor produce fără îndoială o mai mare apropiere, vor împăca adunând într-o familie mai plină de căldură poporul maghiar ardelean atât de marcat de semnele înfri-coșătoare ale destrămării și dezbinării.

În „*Erdélyi Fiatalok*”, 3-6/1939. (Reprodus în vol. *Dezső László, A kisebbségi élet ajándékai. Publicisztikai írások, tanulmányok (1929-1940) [Darurile vieții minoritare. Publicistică, Studii]*, ed. Péter Cseke, Kolozsvár, Minerva Könyvek, 1997, p.136-144). (Traducerea: Paul Drumaru)

[1] Lucrarea a apărut la Baia Mare, în 1930.

[2] Sándor Reményik (1890-1941), poet și publicist atașat de gruparea „Helikon”, a fost din 1921 redactor șef la „Pásztortűz”.

[3] Este vorba de lucrarea: *Ein Blick auf den anonymen „Rückblick”: Welcher für einen vertrauten Kreis in verhältnismässig wenigen Exemplaren im Monate Oktober 1857 in Wien erschienen*, London, 1859, VI+514p.

[4] În august 1934, patru tineri scriitori din Ungaria – printre care László Németh – au întreprins un lung periplu în România. Călătorind cu vaporul, ei au debarcat la Giurgiu, de unde și-au continuat drumul cu trenul spre București. În capitala României ei au luat contact cu tineri intelectuali români – în special etnografi și sociologi – și l-au cunoscut pe Dimitrie Gusti, a cărui operă era convergentă cu propriile lor preocupări, profesorul invitându-i și la o cercetare de teren. Vizita lor a continuat apoi în Transilvania, ei oprindu-se rând pe rând la Brașov, Sfântu Gheorghe, Odorheiu Secuiesc, Târgu Mureș și Cluj, călătoria încheindu-se prin vizitarea zonei etno-folclorice Călata. Amplul jurnal de călătorie publicat de Németh peste câteva săptămâni va consemna cu maximă sinceritate multe aspecte pozitive ale progresului economic și cultural înregistrat de România în perioada postbelică, dar și o puternică îngrijorare a autorului privind șansele minorității maghiare din Transilvania de a opri decăderea treptată care se datorează atât unor cauze din interiorul comunității, cât și climatului politic nefavorabil întreținut de autorități. Textul intitulat *Maghiarii din România* a stârnit ample dezbateri din presa vremii și a rămas până astăzi un punct de referință în literatura interbelică asupra minorității maghiare din România.

[5] Gyula Szekfű (1883-1955), istoric și publicist, absolvent al Universității din Budapesta în 1904. Între 1909-1913 va întreprinde cercetări în arhivele din Budapesta și Viena, remarcându-se în epocă prin îndelungata polemică cu Aladár Ballagi în problema lui Rákóczi. Între 1927-1938 este redactor la „Magyar Szemle”, susținând linia politică a lui István Bethlen. După cel de-al doilea război mondial va fi primul ambasador al Ungariei la Moscova.